

**VAN JAVA-MISSIE
TOT PROVINCIE SANG KRISTUS
1927-1976**

De kruisheren missioneren op Java, 1946-1962

dr. Roger Janssen o.s.c.

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	5
WOORD VOORAF	11
DE RELATIE TUSSEN INDONESIA EN NEDERLAND IN DE JAREN 1945 TOT 1962	19
Nederlands-Indië vóór de Tweede Wereldoorlog	19
Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog, 1942-1945	20
Indonesia versus Nederlands-Indië in de jaren 1945 tot 1949	21
Nederlands Nieuw-Guinea, 1949-1962	27
De repatriëring van (Indische) Nederlanders in de jaren 1945 tot 1962	32
De bevolking van Indonesië: samenstelling, omvang, spreiding en groei, 1920-1962	33
KATHOLIEKEN IN HET VICARIAAT BANDUNG IN DE JAREN 1949 TOT 1962	37
Globale evolutie, 1949-1962	37
Evolutie per parochie, 1947-1962	41
DE KRUISHEREN EN DE HERVATTING VAN DE WERKZAAMHEDEN NA DE TWEDE WERELDOORLOG	49
Onzekere leef- en werkomstandigheden na de Japanse capitulatie	49
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1946	55
De invoering van missiestatuten in 1946	58
Een onduidelijke situatie in de Java-missie in 1946	61
Pogingen tot wederopbouw van de missie in 1947	65
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1947	81
Leef- en werkomstandigheden van de kruisheren in 1948	84
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1948	96
BIJLAGE 1: Het missiereglement voor de kruisheren in het Vicariaat Bandung, 22 april 1948	99

EVOLUTIE VAN DE KRUISHERENMISSIE OP JAVA IN HET ONAFHANKELIJKE INDONESIA, 1949-1952	101
Leef- en werkomstandigheden van de kruisheren in het door Nederland erkende onafhankelijke Indonesië in 1949	101
Gespannen verhoudingen tussen monseigneur Goumans en Dirk Koster in 1949	105
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1949	108
Leef- en werkomstandigheden van de kruisheren in 1950 en het vertrek van monseigneur Goumans	111
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1950	121
BIJLAGE 2: Sacramentsprocessie bij de Kruisheren in 1950	125
BIJLAGE 3: Pelgrims in de St. Pauluskerk in Bandung in 1950	127
Leef- en werkomstandigheden van de kruisheren in 1951	129
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1951	139
Een terugblik op vijftientig jaar missiewerk op Java in 1952	141
PETRUS ARNTZ WERD IN 1952 APOSTOLISCH VICARIS VAN BANDUNG	145
Petrus Arntz volgde mgr. Goumans op als Apostolisch Vicaris van Bandung	145
Evolutie van het Apostolisch Vicariaat Bandung in 1952	146
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1952	156
BIJLAGE 4: Over de Chinezen in Cirebon in 1951-1952	159
EVOLUTIE VAN DE MISSIE OP JAVA IN DE JAREN 1953-1957	163
De financiële situatie van de Cellesstichting in 1953	170
Werkzaamheden van de kruisheren op Java in 1954	173
BIJLAGE 5: De oprichting van een school bij Pasir kaliki in Bandung, 1954-1955	180
Werkzaamheden van de kruisheren op Java in 1955	182

BIJLAGE 6: De missiepost Cicadas tien jaar na de Tweede Wereldoorlog	185
BIJLAGE 7: Eerste Heilige Communie in de Pauluskerk in Bandung, 1955-1956	188
Werkzaamheden van de kruisheren op Java in 1956	191
BIJLAGE 8: Het tweede congres van de vrouwelijke religieuzen in Indonesië, 1956	205
Werkzaamheden van de kruisheren op Java in 1957	207
Onderhoud van de pastoors, boekjaar 1957-1958	213
BIJLAGE 9: Zusters dominicanessen in Cimahi, 1956-1957	215
DE MISSIE OP JAVA EN DE NEDERLANDSE KRUISHERENPROVINCIE IN DE JAREN 1957-1959	217
De oprichting van een klooster met noviciaat in Bandung	217
Werkzaamheden van de kruisheren op Java in 1958	230
BIJLAGE 10: Pamanukan, een missiestatie ver van Bandung in 1952-1953 en in 1957-1958	251
Werkzaamheden van de kruisheren op Java in 1959	255
BIJLAGE 11: De Paulusparochie in 1959	272
BIJLAGE 12: Tasikmalaya, 1956-1957 en 1959-1960	274
DE MISSIE OP JAVA IN DE JAREN 1960 TOT 1962	279
De vraag naar meer autonomie in 1960	279
Een tweede klooster voor de kruisheren op Java in 1960	288
Missiepersoneel einde 1960	290
Inkomsten en uitgaven via de missieprocuur in Hees-Nijmegen, 1960-1962	293
BIJLAGE 13: Priesteropleiding op Java in 1951 en 1960	295

Het apostolische vicariaat van Bandung werd in 1961 verheven tot bisdom	302
De toekomst van de Cellesstichting	302
Werkzaamheden van de kruisheren in het bisdom Bandung in 1961	305
Werkzaamheden van de kruisheren-missionarissen in 1962	317
BIJLAGE 14: Sundanezen en visteelt	319
DE OPRICHTING VAN DE NEDERLANDSE KRUISHERENPROVINCIE EN DE OPRICHTING VAN DE PROPROVINCIE OP JAVA	321
DE AMERIKAANSE MISSIE OP NIEUW-GUINEA, 1958	335
DE KATHOLIEKE MISSIE EN HET HOGER ONDERWIJS IN INDONESIË VÓÓR EN NA DE TWEDE WERELDOORLOG	339
Gedachten over de katholieke universiteit	339
De kruisheren en het katholieke universitair onderwijs	340
De studentenverenigingen	353
BIJLAGE 16: Meisjesstudenten op Java, 1959	356
BIJLAGE 17: Het Marialegioen op Java in 1959	358
NAWOORD	361
Statistiek katholieken in het vicariaat (in 1961 bisdom) Bandung, 1947-1962	363
BIBLIOGRAFIE	365
KRUISHEREN-MISSIONARISSEN IN INDONESIË, 1946-1962	373
Petrus Arntz	378
Pieter Lucas Willem Bakker	385
Lambertus Blessing	387

Joannes Bosman	388
Jean Döhne	393
Reinier Kloeg	395
Franciscus Huno Kortum	398
Jacobus Lamers	399
Franciscus Lubbers	401
Henricus Raaymakers	402
Petrus Ruigrok	407
Jules Schellekens	409
Bruce Scott	411
Laurentius Soemodiwirjo	415
Martinus Sommers	419
Joannes van Duynhoven	421
Henricus van Haaren	423
Henricus van Iperen	427
Adrianus van Santvoort	429
Franciscus van Vroonhoven	432
Petrus Verbeeten	433
Josephus Verhoeven	435
Lambertus Verhoeven	428

BIJLAGE 18: Benoemingen voor de bediening van de parochies en de staties, 1947-1962	440
--	------------

LEIDERSCHAPSKWALITEITEN EN SOCIABILITEIT VAN DE KRUISHEREN-MISSIONARISSEN IN INDONESIË, 1947-1962	449
--	------------

INDEX VAN PERSOONSNAMEN	496
--------------------------------------	------------

INDEX VAN PLAATSNAMEN	503
------------------------------------	------------

BEGRIPPENINDEX	509
-----------------------------	------------

WOORD VOORAF

Een hooggeplaatste Japanner vergeleek bij de aanvang van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië de priester met iemand die achteloos een steentje in een rustige vijver gooit. Waar dat steentje in het water plonst, vormt zich een kringetje dat, al is het klein in het begin, er toch de oorzaak van is dat finaal de hele waterspiegel golft en rimpelt. Priesters, beweerde hij, zijn gevaarlijke mensen. Als zij op de preekstoel staan, beluisteren honderden mensen hun woorden. Eén achteloos of ondoordacht gesproken woord kan onrust scheppen en leiden tot verzet. Aanvankelijk lieten de Japanners de priesters tijdens de oorlog met rust. Maar allen die pro-Nederland waren, werden in interneringskampen opgesloten. De godsdienstbeleving was vrij, zolang de priesters zich maar niet inlieten met politiek. Toen echter de maatregelen voor orde en rust faalden en hier en daar verzetsgroepen de kop begonnen op te steken, werden ook de priesters en de kloosterlingen in de kampen gezet. In het vicariaat Bandung bleef alleen Henricus Reichert vrij. De kerkdiensten organiseren en de gelovigen bezoeken was voor hem evenwel onbegonnen werk. Collectes in de kerk werden verboden, omdat de bezetter meende dat de bijeengebrachte gelden konden gebruikt worden voor de financiering van ondergrondse verzetsgroepen. Armensteun werd niet geduld. Toen na aanhoudende protesten de collectes toch weer werden toegestaan, werd als voorwaarde gesteld dat ze gehouden werden in verzegelde bussen, die in tegenwoordigheid van gemeenteambtenaren werden geopend en geteld. Herhaaldelijk moest Reichert formulieren invullen, waarin werd opgegeven hoeveel kerken er waren in het vicariaat, waar die kerken gelegen waren, welke diensten er werden gehouden, hoeveel mensen die diensten bijwoonden en van welke sekse en nationaliteit die mensen waren. De preek moest van tevoren ter inzage worden opgestuurd. Een vijandige taal, bijvoorbeeld het Nederlands, mocht in de kerkgebouwen niet meer gesproken worden. Reichert schakelde over op het Latijn. De zorg voor armen en wezen werd aan de katholieke kerk onttrokken en toevertrouwd aan de gemeente. Het kindertehuis van Cicadas kwam onder overheidsbeheer. Onmiddellijk werd het volgestopt met islamitische kinderen. Vóór en na tafel mocht in het tehuis niet meer gebeden worden, 's zondags mochten de katholieke kinderen niet meer naar de H. Mis gaan, rozenkransen en gebedenboekjes werden afgenomen en het katholieke personeel werd progressief vervangen door felle islamieten.

De internering van priesters en kloosterlingen had nog een ander nadelig gevolg. Kerken, kloosters, pastorieën, scholen, ziekenhuizen en weeshuizen werden beschouwd als persoonlijke bezittingen van de vijand. De Japanners probeerden ze in beslag te nemen. De schrik sloeg de katholieke Indonesiërs om het hart. Beelden en heiligenprenten verdwenen uit de huizen. De pastoor was niet meer welkom aan huis. Ze gingen niet meer naar de kerk. Sommigen bezorgden hun doopbewijs terug met het verzoek het te vernietigen en hun naam te schrappen uit het doopregister.¹

Toen de Tweede Wereldoorlog voorbij was, dachten de kruisherer aan de wederopbouw van hun missie op Java. De overlevenden van de interneringskampen kwamen echter fel verzwakt uit de oorlog en moesten eerst op krachten komen. Bovendien was de heropbouw van een missie niet eenvoudig in een republiek die op zoek was naar haar identiteit. Adrianus van Gils, pastoor van de parochie van de H. Jozef in Cicadas van 15 augustus 1950 tot 1 juli 1953 verwoordde dit treffend als volgt: "Ik herinner mij, dat ik als kleine jongen een zeer naïeve voorstelling van missioneren had. Mogelijk hebben reclameplaten voor missionarisroepingen op mijn fantasie ingewerkt. Wel, je trekt de kampong in, het kruis in je hand, je preekt, de mensen bekeren natuurlijk en je doopt maar iedere dag. Het klinkt heel aardig, maar erg naïef. Het schijnt, dat Nederlandse aalmoezeniers, die hier tijdelijk onder de aalmoezeniers gewerkt hebben, iets van die naïeve idee te pakken hadden. Sommige opmerkingen aan ons adres gericht, wezen tenminste in die richting. Het is niet zo eenvoudig als vaak gedacht wordt. Wat heeft Pater van Lith SJ, de grondlegger van de Java-missie, niet gezocht en geprobeerd, voor hij uiteindelijk datgene gevonden had waarop de missie voortgebouwd kon worden. De ervaring heeft uitgewezen, dat vooral scholen van kapitaal belang zijn voor de missie. Het ziekenhuis van Cicadas heeft ongetwijfeld veel goed gedaan. De omgeving is ons nog steeds goed gezind. Dit komt voor een groot deel voort uit waardering voor het onbaatzuchtig liefdewerk van de Zusters. (...). In de jaren, dat onze missie hier bestaat, werden zeker 1.500 kindertjes door nooddoop de hemel in geholpen. In de eerste jaren zijn er verschillenden van het verplegend personeel katholiek geworden. Maar om echt blijvend contact te krijgen met zieken, en zeker met patiënten in de kliniek, probeer dat maar eens klaar te krijgen. Deze mensen komen en gaan. Vandaar dat het ziekenhuis geen merkwaardige resultaten opleverde. Meer succes boekte de missie met de internaten van de kinderen. Vóór de oorlog telden de internaten een tachtig kinderen, die bijna allen al katholiek waren. Nu in 1951 zijn er ongeveer honderd, waarvan tachtig procent al katholiek is. Een kind kan je vormen, daar kun je iets van maken. Als de oorlog niet tussenbeide

¹ H. Reichert, *In de dagen der bezetting*, in: *Kruistriomf*, 30, 1951-1952, pp. 139-142

gekomen was, dan hadden wij uit onze eigen internaten nu katholieke onderwijzers en onderwijzeressen en catechisten kunnen hebben. Wij zijn totaal opnieuw moeten beginnen. De scholen hebben slechts een paar katholieke onderwijzeressen (uit Midden-Java afkomstig). De rest van het personeel is Mohammedaan. Het zal nog wel jaren duren voor we voor het gehele Vicariaat katholiek personeel hebben. En daar moet het toch naar toe, anders komen we niet vooruit. We zouden katholieke kweekscholen moeten hebben onder leiding van broeders en zusters. Maar we hebben ze niet. Er is geen personeel en er is geen geld. Confrater Laurentius Soemodiwirjo geeft op onze lagere scholen en op de middelbare school *Santa Maria* godsdienstles. Van Beverlede komt er wat meer belangstelling bij de leerlingen. In Cirebon zijn de drie priesters aldaar zelf voor de klas gaan staan, bij gebrek aan andere leerkrachten. Zo hoopt men ook daar langzamerhand meer contact te krijgen. Bij het nagaan van ons doopboek ben ik tot de bevinding gekomen, dat alhier gedoopt werden 240 Indonesische kinderen en 208 Indonesische volwassenen. Geen daverend getal. Maar laten we bedenken, dat we de toestand van een missie niet uitsluitend moeten beoordelen naar het aantal doopsels. In ieder geval is de grondslag gelegd. We weten nu welke methode, vooral in deze tijd, gevolgd moet worden. De scholen zullen het moeten doen. (...)."²

Had van Gils al begrepen dat een andere tijd was aangebroken? Inheemse mannen en vrouwen die vóór de Tweede Wereldoorlog toegelaten wilden worden tot de Nederlandse kloostergemeenschappen, waren in de meeste gevallen welkom. Zij werden opgenomen in gemeenschappen waarin Nederlandse religieuzen de toon aangaven. Vandaar moesten zij de taal, cultuur, gewoonten en gebruiken van de Nederlanders assimileren.³ De onafhankelijkheid van Indonesië bracht hierin verandering. Vanaf dan moesten de Nederlanders in Indonesië zich aanpassen aan de Indonesiërs, aan hun wetten en aan hun cultuur/culturen. Op die voorwaarde alleen was er voor hun scholen, ziekenhuizen en andere instellingen een toekomst in het nieuwe Indonesië. *De Bahasa Indonesia* verdrong het Nederlands als voertaal in het onderwijs en de gezondheidszorg. Om hun werk voort te kunnen zetten vroegen vele Nederlandse religieuzen de Indonesische nationaliteit aan.⁴

² **A. van Gils**, *Tijtjadas*. in: *Kruisstrionf*, 30, 1951-1952, pp. 150-151
 Een interessante illustratie hiervan treft men aan in **L. Labbeke**, 'U heeft de eerste steen van onze provincie gelegd, wij zijn pas aan de eerste laag van onze fundamenten' *Indonesianisatie bij de Zusters onder de Bogen, 1940-1988*. in: **J. van Vugt, J. Eijt & M. Derks red.**, *Tempo doeloe, tempo sekarang. Het proces van indonesianisering in Nederlandse orden en congregaties*. Hilversum, 2004, pp. 89-111
³ **N.**, *Woord vooraf. Tempo doeloe, tempo sekarang*. in: **J. van Vugt, J. Eijt & M. Derks red.**, *Tempo doeloe, tempo sekarang. Het proces van indonesianisering in Nederlandse orden en congregaties*. Hilversum, 2004, p. 7

Onder president Sukarno (1945-1967) mocht de katholieke kerk zich niet alleen handhaven maar ook uitbreiden. Tijdens zijn internering op Flores (1934-1938) had Sukarno een band gekregen met enkele Missionarissen van het Goddelijk Woord (SVD), die hem behulpzaam waren geweest. Zijn echtgenote onderhield vriendschapsbanden met de Zusters onder de Bogen. Zelf dacht de president de Kerk nodig te hebben voor onderwijs en gezondheidszorg. Zijn regering liet wel de bepaling vallen dat de missionarissen uit Nederland afkomstig moesten zijn. Daardoor kwamen na 1950 ook Italiaanse en Amerikaanse missionarissen naar Indonesië. Het land was gedekoloniseerd, de missiekerk nog niet. De katholieken in Indonesië waren in 1950 gering in aantal en zwak georganiseerd. Hun kerk bezat in wezen nog Nederlands personeel met een Nederlandse mentaliteit. De bestuursstructuur bleef behouden: de missie was opgedeeld in apostolische prefecturen en apostolische vicariaten, waarvan de leiding werd benoemd door de *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* en verantwoording verschuldigd was aan die instantie in Rome.

Geruime tijd hanteerde de katholieke kerk het model van *commissies*. De orde of congregatie, aan wie een gebied werd toevertrouwd, stuurde er priesters naar toe en zorgde voor financiële steun. De apostolische prefect of apostolische vicaris kwam uit dezelfde orde of congregatie als de missionarissen. De prefect of vicaris kon, indien hij het nodig of nuttig vond, missionarissen uit andere orden of congregaties uitnodigen om in zijn missiegebied te komen werken. Gewoonlijk waren het congregaties van broeders en zusters die werden uitgenodigd om in het onderwijs, de gezondheidszorg en andere vormen van caritas hun steentje bij te dragen. In 1955 kende de katholieke kerk nog 684 missiegebieden die werden bestuurd door apostolische prefecten en apostolische vicarissen. Bijna zestig daarvan waren door het *ius commissionis* toegewezen aan Nederlandse (provincies van) priesterorden en -congregaties. Dit systeem werd langzaam maar zeker beëindigd. In tal van missiegebieden werden prefecturen en vicariaten verheven tot bisdommen. Het proces van kerkplanting, dat was ingezet met de encyclieken *Maximum Illud* (1919) en *Rerum Ecclesia* (1926), was daarmee op papier voltooid. In 1969 werd het *ius commissionis* afgeschaft. De kerkrechterlijke verzelfstandiging betekende nog niet dat de voormalige missiekerken nu ook geworteld waren in de eigen cultuur. Doorgaans was er nog geen sprake van een eigen inheemse bisschop. De eerste bisschoppen van de nieuwe bisdommen waren vaak de zittende, buitenlandse vicarissen. Bovendien waren de inheemse religieuzen nog niet talrijk en financieel waren de nieuwe bisdommen niet zelfvoorzienend en werden daarom door de Propaganda Fide gesteund. De invoering van de bisschoppelijke hiërarchie was van belang als politiek signaal. Rome gaf ermee aan dat de Kerk het volk steunde, ongeacht ras of afkomst en niet de westerse koloniale machthebbers. Op die manier droeg de Kerk de boodschap uit dat zij een universele kerk was die niet gebonden was aan haar westerse afkomst. In

Indonesië had Rome in 1940, buiten de apostolische vicaris van Jakarta, mgr. J. Willekens SJ om de Indonesiër A. Soegijapranata SJ benoemd tot apostolisch vicaris voor het pas opgerichte vicariaat Semarang. Mede door de opstelling van Soegijapranata en diens goede relatie met president Sukarno werd voorkomen dat de katholieke kerk tegelijk met de Nederlandse koloniale machthebbers werd verdreven.⁵

Zowel de politieke als de kerkelijke verzelfstandiging vroeg om een snelle aanpassing. In de meeste gevallen waren er evenwel te weinig (bekwame) opvolgers beschikbaar. Dat bracht de buitenlandse missionarissen in een lastig parket. In Indonesië bijvoorbeeld was de katholieke kerk in 1945 nog altijd een Nederlandse kerk. De opleiding van een inheems katholiek kader kostte veel tijd. Toen in 1961 de bisschoppelijke hiërarchie in Indonesië werd ingevoerd, waren nog altijd drieëntwintig van de vijfentwintig bisschoppen van Nederlandse afkomst. De afschaffing van het *ius commissionis* leidde vaak ook tot een ingrijpende boedelscheiding tussen de tot dan toe verantwoordelijke priesterorde of –congregatie en het nieuwe bisdom.⁶

Om allerlei redenen hebben de kruisheren in Indonesië getalmd met het verbouwen van een pastorie om daarin hun eerste klooster te kunnen inrichten. Geruime tijd bleef de parochie dé focus. Op het einde van 1952 constateerde de reguliere overste voor het eerst dat zijn confraters de idee van de autonome parochie wilden loslaten ten voordele van een meer gecentraliseerde aanpak van de missie annex het onderwijs aan de Javanen en Chinezen. Vanaf dan zou het nog ruim tien jaar duren voordat de missie van de kruisheren in Indonesië kwam tot een zekere cohesie en gelijkgerichte pastoraat. Een niet onbelangrijk aantal missionarissen bleef immers zweren bij de individuele missionaire aanpak en vervreemde geleidelijk aan van de bevolking en van de confraters. Andere missionarissen leerden de inlandse taal en heroriënteerden hun pastoraat. De hamvraag luidde daarbij of de reorganisatie sterk genoeg was om uit te monden in een vernieuwd, vruchtbaar pastoraat. Eerst moest dan inderdaad een einde komen aan de persoonlijke drijfveren, de botsende temperamenten en het (grotendeels) ontbreken van beleidsvoerend vermogen. In de bijlagen hebben we welbespraakte missionarissen aan het woord gelaten die hun persoonlijke manier van handelen probeerden in te passen in de algemene visie binnen de Orde op missioneren. In de jaren 1946 tot 1962 kwamen de kruisheren maar met mondiesmaat toe aan het ontwikkelen van een coherent beleid. Nu eens werd er

⁵ V. Poels, *Doorgeven en loslaten. Nederlandse orden en congregaties en het proces van omvorming van missiekerken naar inheemse kerken*, in: J. van Vugt, J. Eijlt & M. Derks red., *Tempo doctoe, tempo seculare. Het proces van indonesianisering in Nederlandse orden en congregaties*, pp. 142-144

⁶ V. Poels, *Doorgeven en loslaten. Nederlandse orden en congregaties en het proces van omvorming van missiekerken naar inheemse kerken*, p. 144

voortgang geboekt, dan weer leek het erop dat stagnatie intrad. Om deze ontwikkelingen te beschrijven zagen we ons genoodzaakt jaar na jaar te articuleren en te evalueren. Het ontbreken van leiderschapskwaliteiten bij de meeste missionaren speelde zeker een rol van betekenis in de trage inpassing van de missie in het concrete, dagelijkse leven op Java. Een en ander wordt duidelijk, wanneer men de onderlinge beoordelingen overloopt, die telkens naar aanleiding van de keuze van een nieuwe reguliere overste werden ingezonden.

In dit boek over de missie van de kruisheren op Java in de jaren 1946 tot 1962 gebruiken we voor de plaatsnamen de Indonesische schrijfwijze. Het leek ons te ingewikkeld om telkens de overgang van de Nederlandse naar de Indonesische te articuleren. Beide schrijfwijzen kwamen immers nog een tijdje naast elkaar voor. Soms was er bovendien nog een tussenvorm, zoals bijvoorbeeld voor Cheribon. Eerst werd het Tjirebon en later Cirebon. Meestal werd *Tj* vervangen door *C* en *oe* door *u*, zoals blijkt uit het hiernavolgend onvolledig overzicht:

Nederlands-Indië	Indonesië
Bandoeng	Bandung
Tjitjadas	Cicadas
Tjitjalenska	Cicalengka
Tjiledug	Ciledug
Cheribon, Tjirebon	Cirebon
Batavia, Djakarta	Jakarta
Madjalengka	Madjalengka
Pamanoekan	Pamanukan
Jogjakarta	Yogyakarta
Garoet	Garut
Soerabya, Soerabaja	Surabaya
Semarang	Semarang
Poerwakarta	Purwakarta
Poerwokerto	Purwokerto
Tsjilatsjap	Cilacap
Tjioemboeuit	Ciumbuleuit
Tjiamis	Ciamis
Tasikmalaya	Tasikmalaya
Oedjoengsbroeng	Udjungsbrung
Soebang	Subang
Soemedang	Sumedang
Tjitaroemweg	Citarumweg

Wat de voornamen van de kruisheren-missionarissen betreft zagen wij ons genoodzaakt om nu eens de doopnaam te gebruiken, bijvoorbeeld Johannes van der Pol, dan weer voor de Nederlandse naam, bijvoorbeeld Jan van der Pol, en tenslotte voor de roepnaam, bijvoorbeeld Hannes van der Pol.

Om de leesbaarheid te vergemakkelijken kozen we bij het citeren van brieven e.d.m. voor de hedendaagse spelling. Ook in het notenapparaat hanteren we een vereenvoudiging. In plaats van telkens te moeten herhalen: *brief van superior regularis N. aan register-generaal Willem van Hees* of *brief van mgr. N. aan N.* schrijven we nu: *N. aan N.*

De missie van de kruisheren op Java was na 1946 tot aan de oprichting van de provincie in 1962 in volle overgang. Het apostolaat in de parochies, de scholen en de ziekenhuizen werd naar andere bevolkingsgroepen gericht dan vóór de Tweede Wereldoorlog. Na verloop van tijd gingen de gedachten ook uit naar het bouwen en inrichten van kloosters. Dat alles diende te gebeuren in een land in volle transitie. Deze uitdagingen stonden de apostolische vicaris en de reguliere overste(n) voor ogen in hun pogen om de missie van de kruisheren op Java nieuw leven in te blazen. Deze uitdagingen waren gericht op een vreedzame en harmonieuze inculturatie. Ze doen ons denken aan de drie zeeschildpadden, waarover Maria Dermout schreef in *De tienduizend dingen*: "Toen waren er drie jonge zeeschildpadden, alle drie even groot. De schilden glanzend bijna licht roze met een symmetrisch patroon van donkerbruine en gele strepen en vlekken; ieder met vier op en neer flappende zwemvinnen, ook getekend. Alle drie jong en met zo'n zelfde ouwelijk kaal kopje op een gerimpelde hals met zwarte glinsteroogjes onder een slaperig ooglid en een grote gele haaksnavel als van een vogel. Zij lieten zich zakken, de vinnen ophoog gestoken alsof zij verdronken, kwamen weer boven (zij bleven bij elkaar), zwommen over en onder en langs elkaar heen, voorzichtig, zonder elkaar aan te raken met een wonderlijk bedachtzame en toch lichte gratie."⁷

Tienduizend dingen' geschieden in het vicariaat Bandung tussen 1946 en 1962. Het beschrijven van die 'dingen' zonder voldoende aandacht te hebben voor de persoonlijke ontwikkeling van iedere afzonderlijke kruisheer enerzijds en voor de opbouw van elk project (parochie, school, ziekenhuis, klooster) anderzijds, leek ons niet aangewezen. Welke kruisheren incultureerden de eerste fase van de indonesianisering, wie keerde zich af van het nieuwe Indonesië en *last but not least* welke kruisheren zetten de Orde op Java door het stichten van kloosters en de opname van inlandse

⁷ Maria Dermout, *De tienduizend dingen*. in: *Verzameld werk*. Amsterdam, Querido, 2000, p. 204

novicen? De hamvraag, waar wij in dit boek over de jaren 1946 tot 1962, onvoldoende aan toe komen, luidt of de Chinese en Indonesische katholieken zich daadwerkelijk het christendom toeëigenden, of veeleer een uitspraak van de zevende eeuwse Chinese dichter Ts'ên Shên aankleefden: "Wanneer de 'tienduizend dingen' gezien zijn in hun eenheid, keren wij terug tot het begin en blijven waar wij altijd geweest zijn."

Oude straat in Cirebon